

mény azonban édes-kevés volt. Nagy elhagyatottságukban kitartottak, sőt a vérükből való Petrás Ince klézsei pap már a magyar tudományos körök figyelmét is felhívta reájuk.

Amikor azonban a XIX. század közepén a moldvai kormány a magyar franciskánusokat kitiltotta, lassú pusztulásnak indult itt a magyar élet. Megszervezték a jassi-i püspökséget s a halaucesti (Halasfalu) minorita rendházat, s ezek a csángómagyar gyermekekből sovén rk. vallású román nemzetiségű papokat nevelnek. Még a templomokból is kitiltják a magyar szót. Ezek munkájáról mondta a német Neumann pater a szerzőnek, amikor 1929-ben bejárta a moldvai magyarok falvait: «Elszorul az ember szíve, amikor a talpig becsületes, igaz nép napról-napra való elnyomását és elrománosítását látja. Én, a német mondom ezt, aki nem csinált és nem is fog soha politikát csinálni, de aki a nép anyanyelvén való beszélgetését, az Isten anyanyelven való imádását, az anyanyelven való éneklést a leg-
elemibb és legszentebb jogának tartom. E legelemibb és legszentebb jog megsértését és lábbaltiprását a moldvai magyar csángóknál 41 esztendő működésem alatt szakadatlanul lát-tam». (117. l.) Pedig a mintegy 100.000 magyar eredetű hívőből 65.000 még ma is magyarul beszél.

A lelkes szerző fáradtságot nem kímélve járta be falvaikat, megörökítette a hívek magyar neveit, betlehe-mes játékait. Lakodalmi szokásaikat pedig a bákómegyei csángó Szabó Ferenc meglepő értelmességgel jegyzette le, érdekesen leírva a hivatatók, a virágos pálca, a csókos pohár, a küsnyoszolyók, a keresztapa, a bémondó, a nyirássza (a menyasszony), ennek szülei: a búsapa, a búsanya, — a vőlegény és szülei, az örömapa és örömapanya szerepét. Mily vegyes érzelmek járhatták át a szerző lelkét, amikor Szeketurán meglepődve hallotta:

«Sziléfeldem sziep hátáron, — Meglátlak-e voloháron, — Ahol állok, ahol menyek, — Mindenkor csak felied nézek.» — Népdalgyűjtése a magyar-lakta négy zenedialektus ismert területét egy ötödikkal bővítette ki. A közlött 65 csángómagyar népdal vagy ballada egy része rokon a székely balladákkal. Tárgyuk, hangjuk olyan, mint a nép, mely szerzette:

Én Istenem csak úgy élek, mint egy nyomorodott lélek,

Én is idegen országon, mint a madárka az ágon,

Szárnyocskáját repeg teti s a szíve-met rettegteti.

A lelkes szerző megérdemli, hogy műve eredményt érjen el a csángómagyarok érdekében. Legyen úgy, mint Magyar Antalné mondta Galbenben: «A pinkezdí ruza kihajlott az útra, — Nem tudom édeszem jóra-e vad rosszra — Vad (vagy) holtig bánatra. — *Adná Iszten jóra! Ne fordítná rosszra.*» — A könyvet az ifj. könyvtárak figyelmébe ajánljuk.

Závodszy Levente.

Entz Géza és Soós Lajos: Élet a tengerben. Természettudományi Könyvkiadóvállalat. XCIX. kötet. 8°. 484 oldal, 26 tábla, 112 szövegrajz. (Kir. Magy. Természettud. Társulat kiadása.) Budapest, 1931.

A könyv címét látva, keserű sóhajban sajdul föl a fájdalmas emlékezet: tengerünk — csak volt! S a sötételátásra beidegzett olvasó hamarosan ki is robbantja elhatározását:

— Minek foglalkozzam én a tengerrel? Most! ? Mire való az ilyen művek kiadása? Fölösleges fényűzés!

Ám az illetéformá ellenvetésekre a szerzők maguk is el voltak készülve. Világos bizonyítéka ennek előszavuk.

«Nem a sors gúnyja, nem anakronizmus-e — írják, — hogy éppen akkor jelenjék meg a tenger életéről szóló eredeti magyar mű, mikor elvesztettük a tengert? Erre a válaszuk

az, hogy legyen bármilyen is a pillanatnyi helyzet, a tenger iránt való érdeklődésünknek nem szabad ellankadnia, még időlegesen sem, hanem azt minden rendelkezésünkre álló eszközzel ébren kell tartanunk. Ezt a célt óhajtjuk különlegesen is szolgálni, mikor különös súlyt vetünk az Adria életének megismertetésére.»

Megnyugtathatjuk a szerzőket, hogy buzgólkodásuk nem volt célját tévesztett. Nem végeztek fölösleges munkát. Hiszen nagyon sok bizonyágunk van arra, hogy a magyarság nemcsak vonzódik a vízhez, hanem valósággal rátermett a vízenjáró életmódra. Sportvitorlásaink, evezőseink, úszóink minden vetélkedésben az elsők között vannak. A világtengerészetben is nagyon jócsengésű a magyar név. És hogy a vízhez való hajlandóságunk minő mélyen gyökerezik, igazolja az az immár három ízben megtörtént eset, hogy cserkészseink a világ-jamboreekon magukhoz ragadták a vízi gyakorlatok megoldásának pálmáját. S ma csakugyan az a helyzet, hogy a magyar nemcsak a kard, hanem a vízi sportok nemzete is.

Mi sem természetesebb és szükségesebb tehát, minthogy a gyakorlat mezején igazolt rátermettségünket az elméleti tudás erejével is növeljük, gyarapítsuk. Necsak evezni és úszni tudjunk a vízen, hanem a vizek életével is ismerkedjünk meg.

Egyébként pedig éppen ez a szép könyv bizonyítja, hogy a tengertől valójában most sem szakadtunk el egészen. Az a hatás, amelyet a tenger életének tanulmányozása, a természet sok sarkalatos törvényének tapasztalati úton való megismerése az emberi lélekre gyakorol, ott él ma is kitörülhetlenül, elpusztíthatlanul azoknak a tudósainknak emlékezetében, akik — régebbi kedvező körülmények között — búvárkodhattak a tenger vizében. És ezek az emlékek, amint a vaskos kötet is bizonyítja, nem maradhatnak egyes

egyénekhez kötöten, hanem — íme — közkinccsé kellett válniok. A tengert ismerő és megismertető szakembereink tehát fönntartják az élő kapcsolatot nemcsak a tengerrel, hanem a — magyar tengerrel is!

De még ha bennünket nem is köténének ilyen érzésekből font szálak a tengerhez, ennek életével még akkor is meg kellene ismerkednünk. Hiszen ma már tudományos sarkitétel, hogy az élet bölcsője a tenger volt. Az élet pedig hogyné érdekelne minket, hiszen a mi életünk is! Mindenkép hiányzott ilyen könyv a magyar irodalomból. És nagyon fontos volt, hogy ezt a könyvet éppen Entz Géza és Soós Lajos írja meg, mert az átélés, a személyes tapasztalat és az általános biológiai képzettség mindkét szerzőnek — egyéb ként együttesen kevés emberben föltalálható — fényes fegyvertára. Mind ehhez járul, hogy a tollal is igen jól tudnak bánni. A népszerűsítés minden csinja-bínja pedig egészen a vérükben van. Ennek bizonyítására legyen itt elég a tárgybeosztásnak csupán vázlatát bemutatnom: a fejezet-címeket.

A tenger (1. fejezet) fizikai sajátságainak megismertetése után *A víz és szárazföld határán* (2. fej.) megfigyelhető rendkívül sajátos viszonyok és élőlények érdekes leírását találjuk. Majd fokozatosan *Leszállunk a part alá* (3. fej.), hogy néhány rövid *Séta a fenéken* (4. fej.) ennek csodás világával is megismertessen bennünket. *A homokszőnyeg remetéiről* (5. fej.) megtudjuk, hogy aránylag mostoha viszonyok között élnek, s ezért az alkalmazkodás nagyon tanulságos példáival találkozhatunk köztük. Az Adriából azután *Egy pillantás messzebbre* (6. fej.) az Atlanti óceán partjaira, majd a nyílt tengerre ragad bennünket, ahol *A hullámok játszanak az élettal* (7. fej.). A következő fejezetek a tenger életének egyik legsajátosabb és legfontosabb jelenségével, a lebegő

szervezetekkel (plankton) foglalkoznak. (*Egy probléma csodálatos megoldása A plankton törpéi, A planktonmező ábrázata, A parti tájak planktonjai*, 8—11. fejj.). Ezekután *A mély tenger életé*-nek sokáig ismeretlen, misztikus világába jutunk, ahol a mély tenger állatain tartott «*rövid seregszemle*...» után az örök sötétség honába is bevilágít a tudomány fáklyája. Nagyon vonzó és érdekesen megírt fejezet a *Fény az éjszakában*, itt a világító állatok csodálatos szervezetéről tudjuk meg a legfontosabbakat. De talán még közelebb vannak az általános érdeklődés gyújtópontjaihoz *A korallok világa, A korallsziget születése, A nemes korall és a szivacs, Az osztriga és a fekete kagyló* és *Az igazgyöngy* c. fejezetek (16—20.) tárgyai. A tudomány igazgyöngyeiből összefűzött gyöngysort a szerzők *A tengerkutatás történetével* (21. fejj.) zárják le, amelyben azokról az intézetekről, tudósokról, expedíciókról emlékeznek meg a szerzők, amelyeknek és akiknek a könyvben bemutatott eredmények, tudományos igazságok oroszlánrészre köszönhető.

Már maga ez a vázlat is bizonyítja annak, hogy a szerzők a népszerűsítő művek leglényegesebb követelményét átérték és alkalmazták. Kiválasztani az ismeretek túlszűfolt tárházából a legfontosabbat, s ezt irodalmi színvonalon tartott előadásban, szemléletes, keresetlen, s emellett mégis fordulatossá stílusban megismertetni igazi művészet. S ez a művészet rendkívüli pedagógiai értékűvé válik annak révén, hogy az olvasót fokozatosan emeli föl a tudományos élet-szemlélet magaslatára. Jelességük a szerzőknek az is, hogy a nagyképűsködésnek még látszatát is messze elkerülik. Szerénységük azonban már szinte túlságos; szerényen még ott is csak föltételelesen megoldott problémáról szólnak, ahol pedig teljes joggal végérvényes megoldásról, a törvényszerűség megállapításáról beszélhetek volna. Egyéni

eredményeiket pedig egészen elhallgatják.

Ez a gazdag tartalmú, meglepően izlées és díszes kiállítású kiadvány még a mai zilált gazdasági viszonyok között is, s még ez utóbbiakról erősen befolyásolt társadalmi lehangoltság ellenére is megérdemli és elvárhatja a művelt magyar olvasóközönség érdeklődésének feléje fordulását.

Gaál István.

O'Brien : A haldokló szigetvilág. (Dante).

Cook «a tengerész» volt azelső fehér ember, aki a Marquesas-szigeteken járt. Utána franciák, spanyolok, amerikaiak vitték a «civilizáció fáklyáját» a vadak közé. Hogy minő eredménnyel arról Gauguinól Jack Londonig mindenki, aki ott járt, szörnyű véleménnyel volt. O'Brien azt írja : Száz évvel ezelőtt százhatvanezer marquesan élt ezeken a szigeteken, húsz év előtt már csak négyezren maradtak és amikor e sorokat írom, a számuk leapadt kétezeregyszázra...

Minden könyv, amely az ausztráliai szigetvilágról szól, akaratlanul is hatalmas vádirat a hódítók ellen, akiknek söpredékseregei beoltották a maorikba a tuberkulózist, a himlőt, a vérbajt, a leprát s mivel az egészséges marquesanok tiszta vérében nem volt antitoxin, hogy megbirkózhattak volna ezekkel a betegségekkel, minden ragály néhány nap vagy hét alatt a lakosság százait pusztította el. Hatalmas pusztítás végzett közöttük az alkohol (főleg a rum) és az ópium. Ezt csak akkor tiltották be, amikor már megdöbbenve észlelték a hatását és elszégyelték magukat Európa tomboló felháborodásától.

Paul Gauguin is itt élt és halt meg Hiva-oa szigetén. *Noa-Noa* című könyvében már ennek a «királyi faj»-nak a pusztulását siratja. O'Brien is szentel egy fejezetet Gauguinnak, amelyben elmondja, hogy mit hallott egy ott lakó